

TRIANON ÉS A MAGYAR FELSŐOKTATÁS

2. KÖTET

A VERITAS Történetkutató Intézet és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség
2019. január 15-én a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltárban rendezett
konferenciájának előadásai

Szerkesztette és lektorálta: Ujváry Gábor

VERITAS
TÖRTÉNETKUTATÓ INTÉZET
MAGYAR NAPLÓ
Budapest, 2019

Tartalom

Ujváry Gábor: A magyar felsőoktatás átalakulása, 1918–1919	7
Orosz László: „Tudni fogjuk a jövőben is, mit vár tőlünk a haza [...]” A soproni egyetemi ifjúság és a nyugat-magyarországi területi kérdés . . .	53
Joó András: „... ha Trianon nincs, akkor minden másképp volna. Ezt méltóztassék Lucien Wolffnak megmondani...” Magyarország, a numerus clausus és Lucien Wolf	73
Gali Máté: A magyar közélet reflexiói a numerus clausus módosítására 1928-ban	103
Batalka Krisztina: „Úgy vettünk részt a verekedésben, hogy megverték bennünket.” A numerus clausus törvény módosításával összefüggő megmozdulások és fegyelmi ügyek a Műegyetemen	119
Király Sándor: A főiskolai ifjúság a statisztika tükrében A két világháború között készült hallgatói statisztikai felmérések főiskolai vonatkozásai . . .	147
Vajda Tamás: Szegedi orvos, gyógyszerész és természettudományi hallgatók adatbázisa és 1914–1920 között teljesített katonai szolgálatai	203
Dévavári Zoltán: A joghallgatók társadalmi mobilitása és struktúrája (1919–1921)	247
Ligeti Dávid: A numerus clausus és Trianon következményei a Műegyetem építészmérnöki hallgatói anyakönyveinek tükrében (1910–1948).	257
Hollósi Gábor: Adatok a debreceni tudományegyetem joghallgatóinak társadalmi állás szerinti megoszlásához (1914–1949)	265
Névmutató	257
Földrajzi nevek mutatója	xxx

„TUDNI FOGJUK A JÖVŐBEN IS, MIT VÁR TŐLÜNK A HAZA [...]” A SOPRONI EGYETEMI IFJÚSÁG ÉS A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI TERÜLETI KÉRDÉS

A tanulmány címében jelzett „soproni egyetemi ifjúság” egy nagy múltú, ám ekkor valójában még nem egyetemi rangú oktatási intézmény diákságára vonatkozik: a Selmecebányáról az első világháborút követően elköltözni kényszerülő Bányászati és Erdészeti Főiskoláról van szó. A selmecebányai előtörténet – akár csak vázlatos – bemutatása témánk érdemi tárgyalásától venné el a teret, helyette azonban az intézmény gyakori névváltozásainak pusztá végigkövetése is látványosan illusztrálni tudja úgy a profilbővülést (a bányászati–kohászati kezdetek után az erdészeti irány megjelenése), mint ahogy a folyamatos rangbéli emelkedés (a tanintézetből az akadémián át a főiskoláig, majd az egyetemig) két évszázados folyamatát.¹

Azt viszont már hangsúlyoznunk kell, hogy ez az intézmény szakmai munkája révén európai tekintélynek örvendett. Tanárai (az első Mikovinyi Sámuelről kezdve Christoph Deliuson át Christian Dopplerig) elsőrangú tudósok voltak, akik közül, sőt a végzett növendékek közül is, számosat választ majd tagjai közé a magyar és az osztrák Tudományos Akadémia. A selmeci tudományos műhelyt hosszabb-rövidebb időre más diszciplínák hírneves kutatói is nem egyszer fölkeresték (Alessandro Volta például hónapokat töltött itt). Az iskola oktatási színvonalát, egyszersmind tudományos eredményeinek recepcióját bizonyítja, hogy a francia király – épp a forradalom előtti évben – saját költségén nyomtatta ki Delius bányaműveléstani tankönyvét, amit aztán fél évszázadon át használnak majd a francia bányamérnöki képzésben. Ugyanők azok, akik 1794-től „selmeci módszerként” veszik át (majd a franciaországi *École*

¹ Alapításától az egyetemi rang eléréséig a következő hivatalos elnevezéseket viselte az intézmény: 1735 – k. k. Bergschule; 1762 – k. k. Bergakademie; 1846 – k. k. Berg- und Forstakademie; 1867 – m. kir. Bányászati és Erdészeti Akadémia; 1904 – m. kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola; 1922 – m. kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola; 1934 – József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem bánya-, kohó- és erdőmérnöki kara. – Alapítása kapcsán megemlítendő, hogy nem ez volt a legelső s még csak nem is az egyetlen ilyen profilú intézmény a Habsburg-birodalomban. 1716–33 között működött már egy rövid életű „Bergschule” Csehország nyugati határszélén (Joachimstal; Jáchymov), épp ennek „instructio”-ját vették alapul Selmecebánya esetében, s még Magyarországon is próbálkoztak hasonló intézményekkel, ám sem a szepességi Szomolnoknak, sem a bánáti Oravicának nem sikerült a megkapaszkodás. Megmaradni és felsőbb szintre lépni, akadémiává válni – jó száz esztendeig még – csak Selmecebánya tudott.

Polytechnique közvetítésével „francia módszerként” adják tovább) azt a világújdonságot, hogy a kémia oktatása a hallgatók öntevékeny labormunkáján alapul. Az erdélyi szász származású selmeci bányatanácsos, Born Ignác (aki azonban az akadémián nem tanított), e tudományos pezsgésre alapozva hozta létre 1786-ban az általa meghívott nemzetközi tudósgárdából a világ első nemzetközi tudományos társaságát, melynek 13 európai és 2 amerikai szekciójába 154 tag lépett be, köztük olyan nevek, mint Goethe, Watt, Lavoisier.²

Nézzük meg immár – közelebb kerülve ezzel szűkebb témánkhoz – az intézmény magyar identitását. A XIX. század közepéig a Habsburgok államkonglomerátumának egyetlen felsőfokú bányász-erdész szakemberképző intézményeként a selmeci akadémia összbirodalmi képzési igényeket elégített ki. Az oktatás 1848/49-ig németül folyt. Ekkor viszont a felálló magyar kormány vallás- és közoktatási minisztere, Eötvös József rendeletére magyar lett a tanítási nyelv. Az ekkor mintegy 300 hallgatónak azonban csak alig fele volt magyarországi illetőségű (azok se feltétlen magyar nemzetiségűek).³ A többiek közül a csehek és az osztrákok, mintegy 130-an,⁴ azonnal elhagyták az alma matert: számukra cseh és stájer területen egy-egy hasonló intézmény létesült.⁵ Ezzel megszűnt a selmeci iskola kizárólagossága a birodalmon belül, s ezáltal szakmai kisugárzása is beszűkült, immár csupán Magyarországra korlátozódott. A megmaradt hallgatóság azonban egyértelműen a szabadságharc és

² *Selmectől Miskolcig 1735–1985. A magyarországi műszaki felsőoktatás megindulásának 250. évfordulójára.* Szerk. ZSÁMBOKI László. Miskolc, Nehézipari Műszaki Egyetem, 1985. 99–100. – *Miskolci Egyetem Levéltára. Repertórium 1735–1998.* Szerk. SZENDI Attila. (A Miskolci Egyetemi Könyvtár, Levéltár és Múzeum kiadványai; 25.) Miskolc, Miskolci Egyetem, 1998. (a továbbiakban: *Repertórium 1735–1998.*) 4–5. – A tanári karhoz: *A selmeci bányászati és erdészeti akadémia oktatóinak rövid életrajza és szakirodalmi munkássága 1735–1918.* Szerk. ZSÁMBOKI László. Miskolc, Nehézipari Műszaki Egyetem, 1983. – Az illuminátus és szabadkőműves Born Ignác, aki a természettudósok Leopoldina akadémijának, valamint a göttingai, a bajor és a porosz tudományos akadémiának is tagja volt, ihlette a bölcS Sarastro alakját Mozart Varázsfuvolájában.

³ TILLES János: *Mozgalmas napok Selmechányán 1848-ban, szabadságharcunk kitörésekor.* Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, [1930]. 5. – A reformkor kezdetén a hallgatók között nemzetiségi ellentétek még nem voltak, csupán a politikailag amúgy is legaktívabb csehek „szeparálták magukat”, s a többi hallgatóval alig érintkeztek. A negyvenes évek második felére azonban érdemben megváltozott e helyzet: „[...] az akadémikusok iparkodtak nemzetiség szerint csoportosulni és 1846-ban már az összes szlávok egy egyesített tömegben vannak és ellenséges érzülettel viselkednek a magyarokkal szemben. Akkor alakult meg a szláv egyesület az akadémián, mely magában foglalta az összes bel- és külföldi szlávokat. Ezen szláv egyesület [...] zászlajára írta a pánszláv eszmét és a külföldi szlávokkal szoros összeköttetést tartott fenn.” Uo. 6.

⁴ *Repertórium 1735–1998.* 6.

⁵ A cseh-morva diákok számára Příbramban, az osztrákok számára Leobenben szerveztek bányászati-erdészeti szakiskolát. Az oktatásnak a selmeciével azonos kereteit és színvonalát nem sikerült azonnal megteremteni, így az osztrák intézmény csak 1861-ben, a cseh pedig még később, csak 1865-ben kapta meg az akadémiai rangot.

a magyar ügy szolgálatába állt, és a tanári kar is (egy kivétellel) fölesküdt a magyar alkotmányra.⁶ Nem véletlen, hogy a bevonuló császári csapatok – 1849 márciusában – bezárták a „megbízhatatlan” intézményt. A szabadságharc utáni megtorlások (kivégzésekről, bebörtönzésekről, emigrációba kényszerülésről is tud a szakirodalom)⁷ csak még inkább megerősítették a selmeci akadémia dacosan magyar szellemiségét, amit a visszarendeződés és az újabb bécsi alárendeltség sem tudott már kikezdeni.

A kiegyezéssel az intézmény ismét magyar állami irányítás alá került: 1868–72 között (fokozatosan bevezetve) ismét a magyar lett a tanítási nyelv. Mivel vonzaskörzete a XVIII. századi perspektívákhoz, de még az összbirodalmi léptékhez képest is jelentősen beszűkült, tevékenységében és érzületében egyértelműen az ország és a magyar nemzet érdekében vállalt szolgálattételre helyeződött a hangsúly.⁸ Az is tagadhatatlan, hogy az iskola által betöltött „kulturmisszióknak” konkrét nemzetpolitikai hozadéka is volt, nevezetesen a magyarosodás rohamléptekben történő előrehaladása a város és vonzaskörzete tekintetében egyértelműen az intézmény jelenlétének tulajdonítható. Nem véletlenül nevezte az akadémia szerepét „üdvösnek” és a haza számára „nélkülözhetetlennek” a városban (1900-ban) éves közgyűlését tartó Országos Erdészeti Egyesület elnöke, báró Bánffy Dezső volt miniszterelnök,⁹ amit aztán a következő évek egyesületi összejövetelein gyakorta meg is erősítettek a jegyzőkönyvekben dokumentált hozzászólások.¹⁰ Mindezek mellett azonban okkal

⁶ Az erdészet tanáráról, az osztrák származású, magyarul nem is tudó Schwarcz Frigyesről van szó, akit emiatt a magyar hallgatóság nem eléggé nemzeti szelleműnek, megbízhatatlannak, sőt árulónak tartott, és órái bojkottjára szólított föl. Az esküt később ő is letette. Vö. PATYI Gábor: A selmecbányai akadémia magyar intézménnyé válása és a hallgatók nemzeti ellentétei 1848–49-ben. *Soproni Szemle*, 1998/4. 353–364, 362.

⁷ ZSÁMBOKI, 1985. 164.

⁸ FALLER Gusztáv: *A Selmeczi M. K. Bányász- és Erdész-Akadémia évszázados fennállásának emlékkönyve 1770–1870*. Selmecbánya, Joerges, 1871. – PAUER János: *A selmecbányai Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Akadémia története alapításától, vagyis 1770-től kezdve az 1895–96. tanév végéig*. Selmecbánya, Joerges, 1896. – VADAS JENŐ: *A selmecbányai M. Kir. Erdőakadémia története és ismertetője*. Budapest, Pátria Ny., 1896.

⁹ OROSZI Sándor: A Selmec-kérdés. *Erdészettörténeti Közlemények*, 56 (2003). 7–91, 31–32. – Az OEE 1866-ban alakult meg Pesten (az 1851-ben alapított Ungarischer Forstverein jogutódaként). Bánffy 1898-tól haláláig (1911) volt az elnöke.

¹⁰ „A német világ alatt Selmecbányán alig lehetett magyar szót hallani, az intelligencia német volt, a polgárság pedig tisztán tót; és ma már nemcsak az úri osztály teljesen magyar, hanem a polgárság egy része, főleg az iparosok és kereskedők a magyar szót használják és magyar anyanyelvűeknek vallják magukat. Félek és nagyon tartok attól, hogy a mint az akadémia magyarrá tétele adta meg az első impulzust a magyarosodás terén a város lakosságának és ezt mai napig, mint a szívből az erekbe tóduló, lüktető vér, mindig fen[n]tartotta, sőt erősítette, ép[p] úgy a főiskola áthelyezése a nemzeti eszmékre való tekintettel kiszámíthatatlan súlyos csapás lesz a városra [...]” Az

beszélhetünk az egyesületi élet felvirágzásáról is, valamint a műszaki vonatkozású magyar szakirodalom illetve szaksajtó,¹¹ s egyáltalán, a magyar szaknyelv megte-remtéséről, nem is szólva a legnevesebb tudósok által fémjelzett elsőrangú szakmai tevékenységről. Az iskola prosperált: 1892-ben új erdész-, 1900-ban pedig bányász-épületet kapott,¹² a világháború előtti utolsó tanévben 20 jól felszerelt tanszéke és 580 hallgatója volt.

A hallgatók tandíjat nem fizettek, sőt egy részük anyagi támogatást kapott, az ifjúság saját jóléti intézményekkel (segélyegylettel, menzával), illetve 1879 óta érdek-képviseleti szervvel (Ifjúsági Kör) rendelkezett.¹³ A szolidaritás és a közös norma-rendszer roppant erős köteléke (az ún. selmeci hagyományok) fűzte össze őket, és összetartásukat csak erősítette, hogy a többi hazai felsőoktatási intézményhez képest jóval magasabb volt az alacsony társadalmi helyzetből érkezettek aránya: 2/5-ük földműves, munkás és kisiparos szülők gyermeke volt.¹⁴ Ezt az ígéretes fejlődési ívet törte meg az I. világháború. Az anyagi lehetőségek megcsappantak, a hallgatók nagy

---

Országos Erdészeti Egyesület 1905. évi december 17-én, Budapesten tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve, Zólyomi Imre közgyűlési hozzászólása. *Erdészeti Lapok*, 45/1. (1906). 37–69, 57–60. Az idézet helye: 59.

¹¹ A fontosabb szakmai egyesületek kapcsán kiemelést érdemel az Országos Erdészeti Egyesület, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, illetve a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet bányászati–kohászati szakosztálya, a szakfolyóiratok közül pedig az *Erdészeti Lapok*, valamint a *Bányászati és Kohászati Lapok*.

¹² NÉMETH Ildikó: A Selmecbányai Bányatisztképzőből lett soproni Erdészeti és Faipari Egyetem. *Limes*, 2004/4. (a továbbiakban: NÉMETH, 2004.) 113–124, 114.

¹³ Az egyetemi diákszervezet működésével kapcsolatban alapkutatásokon nyugvó nagyszerű feldolgozással rendelkezünk. IFJ. SARKADY Sándor: *A Bánya-, Kohó- és Erdőmérnök-hallgatók Ifjúsági köre Sopronban (1919–1948)*. PhD-disszertáció. PPKÉ, 2015. (a továbbiakban: SARKADY, 2015.)

¹⁴ *Repertórium 1735–1998*. 9. – Megjegyzendő, hogy a kutatás ezeket az arányokat (nem utolsó sorban a társadalmi állásra vonatkozó, egységesen megállapított és használt kategóriák hiányában) nem mindig tudja megerősíteni és konszenzussal elfogadottnak tekinteni. A Sopronba költözött hallgatóságnak a város közéletének alakításában játszott szerepével foglalkozó – mindmáig megkerülhetetlen – alapmunkát recenzálva Bellér Béla a 2/5-ös aránynál jóval alacsonyabb adatot használ, nem vonva kétségbe a diákság összetételére vonatkozó fönti állítást. „A hallgatóság szociális összetétele demokratikusabb volt az országos – különösen a fővárosi – átlagnál: túlnyomó többségét értelmiségiek és munkások, parasztlakos leszármazottai alkották. (Az utóbbiak aránya az erdészeti karon 22,2, a bányászatin pedig 34,9% volt).” Vö. BELLÉR Béla recenziója: Hiller István: A soproni egyetemi hallgatók mozgalmi a két világháború között (1919–1945). *Soproni Szemle*, 1975/4. (a továbbiakban: BELLÉR, 1975.) 371–375, 372. – Az Ujváry Gábor irányítása alatt jelenleg is folyó „Trianon és a magyar felsőoktatás” című projekt hallgatói anyakönyvekre vonatkozó adatfelvételének egyik járulékos eredménye lesz a szülők foglalkozási kategóriáinak egységes elvek mentén történő megállapítása, lehetőséget teremtve a későbbi kutatások egységes szempontrendszerének kialakítására.

része bevonult, létszámuk 100 fő alá csökkent. A legfrissebb kutatások szerint 80 hősi halottja is volt az iskolának.¹⁵

1918. október 6-án kezdődött meg az utolsó selmeci tanév, 220 újonnan beiratkozott elsőéves hallgatóval.¹⁶ Ugyanekkor a városban már tiltakozó nagygyűlések zajlottak a csehek területi aspirációival szemben (melyekről még a budapesti sajtó is beszámolt).¹⁷ Alig egy hónap múlva lényegében be is fejeződött az oktatás,¹⁸ részben a felgyorsult politikai események, részben az anyagi ellehetetlenülés és a kirobbanó spanyolnátha járvány miatt. A főiskolai Tanács határozata alapján Réz Géza rektor előbb a kormánytól kérte karhatalom kirendelését az iskola értékeinek biztosítására, ám október legvégén már a főiskola Ifjúsági Körének vezetőségét kérte fel polgárőrség alakítására.¹⁹ November elejétől a hallgatóság fegyveres nemzetőrség gyanánt éjjel-nappal járőrözött a város körül; így amíg a hallgatóság véglegesen el nem hagyta a várost, az előrenyomuló csehszlovák haderő meg sem kísérelte birtokba venni azt. A főiskola vezetése a Károlyi-kormánytól várt volna eligazítást (ám az csak a fegyveres ellenállást tiltotta meg, az evakuálást halogatta),²⁰ így a főiskolai diákság saját szakállára kezdte meg az intézmény értékeinek (könyvtár,

¹⁵ IFJ. SARKADY Sándor: *A selmecebányai főiskola hősi halott hallgatói (1914–1921)*. Sopron, Lövér Print, 2014.

¹⁶ Az impériumváltást hozó tanév történései kapcsán ld. Soproni Egyetem Központi Levéltára [SOE KL], Tanácsulési jegyzőkönyvek 1.a. (1873–1919) és 2.a. (1919–1934), valamint Iktatott iratok 1.c. (1896–1918) és 2.c. (1919–1934). – A levéltár munkatársainak, Sági Évának és Homor Péternek, ezúton mondok köszönetet.

¹⁷ Munkások a csehek aspirációi ellen. *Budapesti Hírlap*, 1918. október 8. 8. A lap szerint október 6-án, vasárnap délután a bányamunkások „Selmecebányán nagyszabású szervezkedő és a cseh területi aspirációk ellen tiltakozó gyűlést rendeztek. [...] A gyűlés megbotránkozással utasítja vissza a cseheknek a tót lakosságú vármegyék elrablására irányuló törekvéseit [...]”

¹⁸ Az előadások és gyakorlatok szüneteltetésére vonatkozó intézkedésekről november 8-án küldött rektori jelentés jóváhagyásáról a pénzügyminisztérium – 146781 sz. alatt – november 14-én küldött értesítést. SOE KL 1.c. 24. doboz 1687/1918.

¹⁹ SOE KL, 1.a. 13. köt. 1918. október 31-i rendkívüli tanácsülés, 3–4. napirendi pont [n. p.] (polgári őrség szervezésének terve; az ifjúsági kör ülést tervez az ügyben); továbbá 1918. november 4-i rendes tanácsülés, 3. n. p. (a főiskolai ifjúság a polgárőrségben önként vállalt szerepének elismerése és kifejezése).

²⁰ A „földmívelésügyi miniszter” nevében – 183196/1918 sz. alatt – kiküldött állásfoglalás (Péchy Kálmán miniszteri biztos a főiskolának. Budapest, 1918. november 21.) egyenest a megszállókkal való békés kooperációt irányozza elő, ezzel inkább csak az elbizonytalanodást segítve: „A kormány felszólítja az összes közalkalmazottakat, hogy helyükön maradjanak_[1] nyugodt, higgadt magatartást tanúsítsanak, az úgynevezett cseh-szlovák, román és más nemzeti tanácsokkal igyekezzenek egyetértésben működni [...]. Új intézkedések mellőzendők. A vármegyei autonóm szervekkel és a tót, román vagy más nemzeti tanácsok szerveivel való együttműködésnél a legmesszebb menő méltányosságot tanúsítsák és végül a lakosság részéről [...] előadandó kérelmeket [...] lehetőleg teljesítsék.” SOE KL, 1.c. 24. doboz 1757/1918.

gyűjtemények, műszerek) összecsomagolását, és elszállításra előkészítését. Utólag látszik, heteket nyertek ezzel. A rektor ugyanis csak a december 6-ára összehívott rendkívüli tanácsulésen tudta bejelenteni a pénzügyminisztérium kiürítési rendeletét.²¹ December 13-ára fejeződött be a pakolás, másnap hajnalban hagyta el a várost mintegy 250–300 hallgató. A poggyász a kiürítést megakadályozni akaró csehszlovák karhatalom által le nem zárt egyetlen vasúti folyosón át érkezett meg Budapestre.²²

Ezt követően az új székhely kérdésének végleges rendezésére várva már csak a tanári kar és töredéknyi diákság maradt Selmecebányán. A Kövesi Antal prorektor által elnökkölt főiskolai tanácsulések többnyire már csak a maradék hallgatóság és a megszálló csapatok közti állandó összetűzések következményeinek tompításával foglalkoztak, sikertelenül. A február 19-i rendkívüli tanácsulésen²³ a prorektor bejelentette, hogy a konfliktusok miatt az új hatalom a főiskolát bezárja és a hallgatóságot a város 24 órán belüli elhagyására utasítja, s a közrend biztosítására hamarosan érkező 400 cseh legionáriust a főiskola épületeiben szállásolja el. Miután a tanári kar jelezte, hogy nem kíván az új állam polgára lenni, szabad elvonulást kért, beleértve a főiskolai adminisztrációt (irattár, hallgatói főkönyvek, nyilvántartások) elszállítását. Mivel csak az üres nyomtatványok elvitelére kaptak engedélyt, az iratokat, s velük együtt az intézmény kasszáját (az evakuálásban résztvevő rektori irodavezető visszaemlékezésében dokumentált) kalandos körülmények közt szabályosan át kellett csempészni Magyarországra.²⁴

Ezek az események – szűkebb témánk összefüggésében feltétlenül rögzítsük ezt – egyértelműen erősítették a hallgatóságban a területi integritás bárminemű veszélyeztetésével szembeni ellenállást, mely törekvés, ha már az ősi alma mater esetében sikertelen maradt is, az új székhely, Sopron megvédése kapcsán fog majd újra föléledni.

²¹ SOE KL, 1.a. 13. köt. 1918. december 6-i rendkívüli tanácsulés, 2. n. p. (a pénzügyminisztérium rendelete haladéktalan intézkedést kér a főiskola tulajdonát képező értéktárgyak elszállítása érdekében); ld. továbbá 1.c. 24. doboz 1820/1918. 1918. december 5-i távirat a pénzügyminisztérium 154.704 sz. rendeletéről.

²² SARKADY, 2015. 20–23.

²³ SOE KL, 1.a. 13. köt. 1919. február 19-i rendkívüli tanácsulés, 2. n. p.

²⁴ LICHNER József: Az „Alma Mater” kálváriás útja Selmecebányától Sopronig, illetve szétdarabolásáig. [Közzétette unokája, M. Szilas Katalin.] *Erdészettörténeti Közlemények*, 65 (2004). (a továbbiakban: LICHNER, 2004.) 5–39. A (befejezetlen) visszaemlékezés foglalkozik az impériumváltás időszakának még Selmecebányán töltött hónapjaival, sorra veszi a tanácsuléseket és az azokon megtárgyalt fontosabb kérdéseket, beszámol a rektor rendszeres budapesti tárgyalásairól, a diákság magatartásáról, az átköltözés részleteiről, s végül a megérkezésről és az új székhellyel kapcsolatos impressziókról.

Az új székhely kiválasztásával kapcsolatban szakirodalmi feldolgozásokkal rendelkezünk,²⁵ így e kérdéskörre csupán utalnunk kell, főképp a Sopron iránti lokálpatrióta emóciók feléledése kapcsán. Sopron város közvéleménye mindmáig hálatelt szívvel emlékszik 1918 és 1941 közti polgármesterére, az 1945 után meghurcolt, díszpolgári címétől is megfosztott, s élete végén utcaseprőként dolgozó Thurner Mihályra.²⁶ Ő volt az, aki következetes lobbi-tevékenysége révén, a soproni származású Laehne Hugó²⁷ hathatós támogatásával, a több érdekelt város közt hezitáló selmecebányai tanári kart lényegében véve kész tények elé állította azzal, hogy a kormányzatnál kijárta az intézmény Sopronba irányítását.²⁸ A polgármester egy végleges épület megtalálásáig a Károly-laktanyát ürítette ki a főiskola számára. Ide érkezett meg 1919. március legelején Réz Géza rektor és néhány tanár vezetése alatt egy kisebb hallgatói csoport, majd április folyamán a diákság nagyobbik része, s végül a Selmecebányát csak április 26-án elhagyó maradék tanári kar.²⁹

Nem hallgathatjuk el, hogy a gyökérverés nehezen indult. A tanári kar megosztott volt, olyan hangok is akadtak (főként a Budapest környékére vágyók közül), hogy a döntéssel nem elégedettek. Nem örülnek, hisz a város alapvetően német karakterű és nyelvű, annak jómódú konzervatív polgársága nyilván távolságtartó lesz a magyar érzületét régi székhelyén is fennen hangoztató intézmény irányában, továbbá a területi integritás szempontjából a város maga is veszélyeztetett s esetleg hamarosan újra költözni kell. Sopron amúgy is az ország egyik legdrágább városa, ráadásul a szél is mindig fúj.³⁰ A hallgatóság pedig az elszállásolás nehézségei miatt panaszkodott: kevés kiadó szoba volt, horribilis bérleti díjért. A városvezetés még lakások lefoglalását is fontolóra vette volna; ezt épp a hallgatóság utasította vissza, nehogy eleve megromoljon a viszony az érkezők és a befogadók között. Ez azonban nem

²⁵ A jogutód miskolci és soproni intézmények által kiadott áttekintéseken kívül ld. HILLER István: Sopron harca a hajdani selmecebányai főiskola idetelepítéséért 1919-ben. *Soproni Szemle*, 1969/2. (a továbbiakban: HILLER, 1969.) 97–106.

²⁶ „Tiszteben csak a város érdeke és az igazság fog vezetni”. *A 120 éve született Thurner Mihály polgármester (1878–1952) emlékére*. Szerk. TURBULY Éva. Sopron, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, 1998.

²⁷ Buza Barna miniszter államtitkára a földművelésügyi tárcánál.

²⁸ Az iskola és Sopron város kapcsolatának avatott kutatója egyenest azt állítja: „Az, hogy Sopron egyetemi város lett, csaknem kizárólag az ő érdeme.” HILLER István: A soproni egyetemi hallgatók szerepe és hatása a város politikai arculatának alakulásában (1919–1945). *Soproni Szemle*, 1989/4. (a továbbiakban: HILLER, 1989.) 289–315, 289.

²⁹ HILLER, 1969. 102–104. – LICHNER, 2004. 36–37.

³⁰ Az 1919. április 8-i (még Selmecebányán tartott) tanácsülésről részletesen beszámol Lichner vizsgálómunkájában. A soproni elhelyezéssel kapcsolatos főnti aggályok többségét Sobó Jenő professzor fogalmazta meg, és Kövesi prorektor is csatlakozott a véleményéhez. Vö. LICHNER, 2004. 23–25.

fenyegetett: a város kényszerrel ügylett arra, nehogy bármi a beilleszkedés útjába álljon, a hallgatóságot és a tanári kart (családostul) illetékmentesen ismerte el soproni illetőségűnek, továbbá számos intézkedés, gesztus és sajtópropaganda révén kommunikálta az intézmény iránti feltétlen megbecsülést.³¹ Ennek jele lesz majd az is, hogy a lehető leghamarabb megoldva az elhelyezés kínzó kérdését, már 1922-ben a főiskola rendelkezésére bocsátják az egykori Honvéd Főreáliskola épületét.³²

A tanítás (326 beiratkozott hallgató számára) április végén kezdődött meg – áldatlan körülmények között, a laktanya szükségépületeiben. Időközben bekövetkezett a kommunista hatalomátvétel: Sopronban 5 tagú direktórium alakult, majd Budapestre neveztek ki biztost Kellner Sándor személyében. A Tanácsköztársaság azonban nem hozott érdemi törést a főiskola soproni megkapaszkodásában. A marxista történetírás a diákság baloldali elkötelezettségét bizonygatta, az újabb helytörténeti kutatás ezzel szemben arra mutat rá, hogy épp a kommün alatt nem működhetett az Ifjúsági Kör.³³ A hallgatóság kapcsán még egy 1969-ben született (nyilván nem baloldallelles) tanulmány is elismeri, hogy „egyáltalán nem ismerte a szocialista eszméket”, s mindössze három hallgatót tud megnevezni, akik „meggyőződéssel szolgálták Sopronban a munkáshatalmat”.³⁴ Május 26-án Pogány József hadügyi

³¹ A *Soproni Napló* már 1919 márciusában, nyilván a városvezetés kezdeményezésére, a szimpátiáról és a bensőséges viszonyról cikkezett: „A városi szépítőegylet tegnap este a Hubertuslakban vendégül látta a selmecieket, akik rövid ittlétük alatt megnyerték a város szimpátiáját. A vendégség mint mondják nagyon jól sikerült és nagyban előmozdítja azt a viszonyt, amely Sopron és a selmeciek között igazán bensőségesnek ígérkezik.” A szépítőegylet vendégül látta a selmecieket. *Soproni Napló*, 1919. március 13. – A cikket tartalmazza a hét évtized soproni sajtójából készített színes művelődéstörténeti válogatás: *Soproni olvasókönyv. Cikkgyűjtemény 1874–1944*. Helyi lapokból válogatta HÁRS József. Sopron, Quint Kft., 2003. 54. – <https://sopronanno.hu/sites/default/files/dokutar/soproni-olvasokonyv-sopronanno-dokutar.pdf>

³² Az iskolát 1898-ban nyitották meg, a gyönyörű épület Alpár Ignác tervei nyomán készült (ahogyan a pécsi és a nagyváradai honvéd főreáliskola is).

³³ Ifj. Sarkady Sándor alapvető jelentőségű disszertációjának a kommün időszakával foglalkozó fejezete voltaképp a marxista történetírás dogmaival kíván leszámolni. Abból indul ki, hogy a szóban forgó munkák „a történelmi tények meghamisításával vagy elhallgatásával rajzoltak képet az akkori eseményekről.” A korábbi állásponttal vitázva rámutat, hogy a „menekült és hontalanná vált főiskola ifjúságának óriási többsége nem szimpatizált az új, a magyar polgári demokráciát léteiben fenyegető rendszerrel.” Azt is megállapítja, hogy „minden korábbi állítással szemben a főiskola hallgatói a Vörös Hadseregbe nem önként léptek be. Pogány József népbiztos 1919. május 26-i toborzóbeszédében a főiskola bezárásával fenyegette meg a hallgatókat arra az esetre, ha a katonai szolgálatot megtagadják.” (SARKADY, 2015. 27–30.) – Historiográfiai áttekintésében a szerző főként Papp István és Hiller István – e sorok írója által is használt és hivatkozott – sok tekintetben ma is jól használható, ám olykor feltűnően elfogult munkáit nevesíti az általa bírált és meghaladottnak tekintett szemléletmódra utalva. (SARKADY, 2015. 5–7.)

³⁴ PAPP István: Az első magyar proletárhatalom és a Sopronba került Bányászati és Erdészeti Főiskola 1919-ben. *Soproni Szemle*, 1969/1. (a továbbiakban: PAPP, 1969.) 26–37, 29. (A cikkben nevesített

népbiztos személyesen agitálta a diákságot a vörös hadseregbe való belépésre. Június elején 120 hallgató jelentkezett is fegyveres szolgálatra, ám hogy ez valóban azért történt-e (ahogy e tanulmány állítja), mert a diákifjúság ezáltal „tett hitet a proletárhatalom mellett”,³⁵ avagy Stromfeld felvidéki területvédő hadjárata gyakorolhatott inkább vonzerőt rájuk, abban a tekintetben bizonyára eltérő felfogások léteznek. A mi témánk összefüggésében ismét csak az tűnik hangsúlyozandónak, hogy ezek az események – a vörös hadsereg sikeres felvidéki előrenyomulása – igenis ébren tartották a hallgatóságban a területi integritás védelmezésének gondolatát.

1919 ősze már a saint-germaini osztrák békeszerződés (szeptember 10.) és az abban foglalt újabb magyar területcsonkítás kapcsán kirobbanó indulatok jegyében telt. Való igaz, az osztrákok ügyes stratégiát választottak a béketárgyalásokra, úgy mond „életképtelenségük” kidomborításával, amiért is a nagyhatalmak, az „életkedvüket” visszaadandó és a Németországhoz csatlakozás vágyát leszerelendő, a magyar állam rovására kompenzálták őket.³⁶ Ugyanakkor az sem tagadható, hogy a szóban forgó Nyugat-Magyarország lakosságának háromnegyede csakugyan német volt, s még horvátok is többen éltek ott, mint a csupán 9%-ot kitevő magyarság. Így az etnikai arányok napnál világosabb adatai ellenében némi keresnivaló csakis a hun-

---

diákok: Seemann Ferenc és Takáts Ferenc erdész-, valamint Martinovich Ernő kohászhallgató.) – Monográfiájában Hiller szinte szó szerint ugyanezt a megállapítást teszi: „A főiskolai hallgatóság legnagyobb része nem ismerte a szocializmus eszméit.” HILLER István: *A soproni egyetemi hallgatók mozgalmai a két világháború között, 1919–1945. Fejezetek a soproni egyetem történetéből.* (A Soproni Szemle kiadványai; 8.) Sopron, Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola, 1975. (a továbbiakban: HILLER, 1975.) 19.

³⁵ PAPP, 1969. 31.

³⁶ „Az antant »éleltre ítélte« az Osztrák Köztársaságot. [...] Megajándékozták Burgenlanddal, hogy meghozzák életkedvét, hogy csendben tűrje a területi veszteségeket, hogy megfékezze az Anschluss-mozgalmat [...]” – értékeli a döntést az osztrák területi rendezést vizsgáló JATE-forráskiadvány. Vö. *Ausztria határai (Saint-Germain 1919. szeptember 10.)*. Documenta Historica; 38. Szeged, JATE, 1998. 3. – A kérdéskört több munkájában is részletesen elemző Tóth Imre hasonló motivációkat lát a saint-germaini rendezés mögött. A »*Lebensunfähigkeit*« (életképtelenség) gondolata és az ehhez kapcsolódó mozgalom [...] elég ütőképes fegyvernek bizonyult a köztársaság vezetőinek kezében, hogy a békerendezés során kedvezőbb eredményeket tudjanak elérni.” Burgenland létrehozásával „meg lehetett hozni a válságban vergődő – és a győzteseket erre folyton emlékeztető – Ausztria életkedvét az önálló állami léthez”. Vö. TÓTH Imre: Az osztrák–magyar területviták a német diplomáciai iratokban, 1920–1921. *Soproni Szemle*, 2012/2. 103–118, 105.

garus érzelmű³⁷ és magyar identitásúvá asszimilálódott³⁸ városi polgárság esetében lehetett: így Sopronban például, ahol még az utolsó nagy-magyarországi népszámlálás (1910) szerint is 51% volt a németek aránya.³⁹ Ebbe az utolsó szalmaszálba, vagyis a németajkú, ám a magyar–német sorközösség gondolatától mélyen áthatott és a szentistváni közös haza iránt állampatrióta érzelmeket tápláló közösség befelé húzó magatartásába⁴⁰ kapaszkodtak az átadást késleltetni és – akár fegyveres ellenállás révén is – tárgyalásokat kikényszeríteni akarók.

Az 1921 nyaráig tartó időszak a teljes bizonytalanságot jelentette a vitatott státuszú terület, de a főiskola számára is. Ugyanakkor egyre csak gyülemlett a dac, az ellenállás és a hazafias túlfűtöttség. A magyar–osztrák kétoldalú tárgyalások közben eredménytelenek maradtak: közeledett 1921. augusztus vége, az átadás kijelölt dátuma. Egyre több településen tartottak az átadást ellenző demonstrációkat; augusztus 20-án Sopronban, a Széchenyi téren gyűlt össze soha nem látott, tízezres tömeg.⁴¹ Ennek ellenére a kormány határidőre kiürítette az átadásra kijelölt területeket. Sopront is, ahonnan a magyar hivatalok kiköltöztek és a Nemzeti Hadsereg is kivonult.⁴² Budapestről az átadás lebonyolítására kormánybiztost küldtek ki, gróf Sigray Antalt, a közrend fenntartását pedig Ostenburg Gyula őrnagy csendőrzászlóaljára bízták. Ők hivatalos funkciójukban aligha vállalkozhattak nyílt ellenállásra, legfeljebb a gombamód szaporodó szabadcsapatok fű alatti támogatására. Thurner polgármester ezért személyesen fordult védelemért a kömmün utáni tisztogatásai révén közismert Prónay Pálhoz. Az ő „rongyosoknak” nevezett (mert a reguláris haderőhöz képest silány ellátottságú) népfelkelői fordították meg az eseményeket.

³⁷ CSÁKY, Moritz: Die Hungarus-Konzeption. Eine „realpolitische” Alternative zur Magyarischen Nationalstaats-idee? In: *Ungarn und Österreich unter Maria Theresia und Joseph II. Neue Aspekte im Verhältnis der beiden Länder*. Texte des 2. Österreichisch-ungarischen Historikertreffens Wien 1980. Hrsg. von Anna M. DRABEK–Richard G. PLASCHKA–Adam WANDRUSZKA. Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1982. 71–89.

³⁸ A polgárosodással összefüggő asszimilációs folyamat különböző fázisainak érzékeny tollú és gazdagon adatolt – a két világháború között készült – összefoglalása: PUKÁNSZKY Béla: *Német polgárság magyar földön*. Budapest, Lucidus, 2000.

³⁹ *A magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása*. (Magyar statisztikai közlemények. Új sorozat; 42.) Budapest, Athenaeum, 1912. 46–47.

⁴⁰ OROSZ László: A hazai svábok és a magyar integritás viszonyának kérdéséhez. Bleyer Jakab megnyilatkozásai a Neue Post című napilapban az I. világháború idején. In: *VERITAS Évkönyv 2015*. Szerk. UJVÁRY Gábor. Budapest, VERITAS Intézet–Magyar Napló, 2016. 123–145.

⁴¹ Még egyszer... Szent István ünnep és még egy magyar ünnep Sopronban 1921 augusztus hóban. *Sopronvármegye*, 1921. augusztus 21. 2.

⁴² Die Uebergabe des Burgenlandes. Abmarsch der ungarischen Truppen aus Oedenburg. *Oedenburger Zeitung*, 1921. augusztus 28. 1.

Az antant Tábornoki Bizottsága és az osztrák kormány delegáltjai Sopronban, a Széchenyi-palotában már bekészített pezsgővel várták⁴³ az osztrák csapatok bevonulását a városba. Az osztrák csendőrség 500 fős egysége augusztus 28-án birtokba is vette a szomszédos Ágfalvát. Itt azonban Prónay felkelőinek egy 120 fős csapata Francia-Kiss Mihály és Kaszala Károly vezényletével heves puskatűzzel megfutamította őket.⁴⁴ A váratlan összecsapásban az ekkoriban még csak körvonalazódó Burgenland tartomány frissiben kinevezett osztrák kormánybiztosa (Robert Davy) is fogságba esett.⁴⁵ Ezzel az I. ágfalvi csatával vette kezdetét a másfél hónapig tartó nyugat-magyarországi felkelés.⁴⁶

Eközben 1921 nyarán a főiskolán ismét megkezdtek a csomagolást. Augusztus 8-án a pénzügyminisztérium 150 000 korona értékű rendkívüli hitelt biztosított az újabb költözés finanszírozására.⁴⁷ A hallgatóság azonban nem ebben az alternatívában gondolkodott. A magyar határmegállapító bizottság elnöke, Villani Frigyes báró jelentéséből tudjuk, hogy a „főiskola hallgatói, mintegy 300 lelkes fiatalember” összegyűlt „még jóval a tanév kezdete előtt [...], hogy szükség esetén kéznél legyenek”.⁴⁸ A diákszervezet, az Ifjúsági Kör vezetősége augusztus 21-én titkos tárgyalást tartott a fegyveres ellenállás megszervezésére. Számos visszaemlékezés igazolja, hogy augusztus 23-án a következő üzenetet postázták a diáktársaknak: „Kedves Barátom! A haza hív! Kényszer nincs. Aki teheti, önként és azonnal jöjjön el Sopronba, ahol ellátásáról gondoskodunk.”⁴⁹ Az aláíró a Kör aktuális elnöke volt, Leicht Ottó, aki német csengésű neve ellenére állott a területi integritás megvédése érdekében kezdődő mozgósítás élére.

⁴³ Ifj. SARKADY Sándor: Az 1921-es nyugat-magyarországi felkelés. <http://tortenelemportal.hu/2009/09/az-1921-es-nyugat-magyarorszag-i-felkeles/>

⁴⁴ A tűzpárbajban hősi halált halt – utóbb az ágfalvi temetőben örök nyugalomra helyezett – Baracsi László kecskeméti gazdalegény nevét ma utca őrzi Sopronban.

⁴⁵ MISSURAY-KRUG Lajos: *A nyugatmagyarországi felkelés*. Sopron, Röttig–Romwalter Ny., 1935. (a továbbiakban: MISSURAY-KRUG, 1935.) 73.

⁴⁶ A kérdéskörre vonatkozó alapvető munkákat FOGARASSY László jegyzi: A nyugat-magyarországi kérdés katonai története. I. rész: 1918. december–1921 augusztus. *Soproni Szemle*, 1971/4. 291–302, II. rész: 1921. augusztus–szeptember. *Soproni Szemle*, 1972/1. 23–39, III. rész: 1921. szeptember–november. *Soproni Szemle*, 1972/2. 115–129; továbbá A nyugat-magyarországi kérdés diplomáciai története. I. rész. *Soproni Szemle*, 1982/1. 1–19, II. rész. *Soproni Szemle*, 1982/2. 97–115, III. rész. *Soproni Szemle*, 1982/3. 193–211. – Ld. még BOTLIK József: *Nyugat-Magyarország sorsa 1918–1921*. Vasszilvágy, Magyar Nyugat, 2012.

⁴⁷ SOE KL, 2.c. 14. nagydoboz 921/1921. A főiskola 1921. június 17-én kelt fölterjesztése „Nyugatmagyarország elszakításából a főiskola értéktárgyainak esetleges szükségessé váló elszállítás ügyében előintézkedések” tárgyában, illetve a pénzügyminisztérium intézkedése PM 78.655/921 XV.b. Vö. SARKADY, 2015. 51.

⁴⁸ NÉMETH, 2004. 117.

⁴⁹ KRUG Lajos: *Tűzek a végeken. Selmectől Sopronig*. Sopron, Tóth Ny., 1930. (a továbbiakban: KRUG, 1930.) 33.

Kiszivárgott információk szerint az immár géppuskás szakaszokkal is megerősített osztrák csendőrség szeptember 8-án készült újból megkísérelni Sopron birtokbavételét. Ezt megelőzendő, még hajnalban rajtuk ütött egy 110 fős népfelkelő csapat (Maderspach Viktor vezetése alatt), mely jelentős részben főiskolásokból állt. Ez a II. ágfalvi csata⁵⁰ már valódi ütközet volt, halottakkal mindkét részről. Machatsek Gyula erdőmérnök és Szechányi Elemér bányamérnök-hallgató később kultuszteremtő, pompás temetést kapott Sopronban.⁵¹ Sigray Antal gróf, a volt kormánybiztos, a nemzetgyűlés 1922. január 19-i ülésén elmondott hosszú – és indulatos közbekiabálásokkal tarkított – beszédében külön kitért a népfelkelőkre és a hősi halott soproni főiskolásokra. Temetésüket egyenest demonstrációnak nevezte, továbbá neheztelését nem is burkolva idézte fel, hogy „mialatt a kormány lefelé licitált a nyugatmagyarországi területek átadása dolgában, azalatt [...] a hazafias érzelmű lakosság folyton és unos-untalan óvást emelt a terület átadása ellen [...]”⁵² Beszéde valamivel később önálló kiadványban is megjelent,⁵³ mely végül – kiemelve, hogy szavait sem a külügyminiszter, sem a kormányfő nem tudta megcáfolni – a következő konklúziót vonta meg: „Sopron megmentését nem a kormány, hanem [...] a hazafias lakosság és a felkelők ellenállásának köszönhetjük.”⁵⁴

Valóban, az osztrák csapatok az újabb kudarc után az ezeréves határok mögé húzódtak, és hamarosan megindultak a velencei tárgyalások, melyek a Sopron környéki népszavazás kiírásához vezettek.⁵⁵ Eközben a soproni hallgatóság által dominált népfelkelő csapatok az így függőben maradt sorsú – erősen németlakta – területeket szisztematikusan birtokba vették. A jelentősebb települések, a magyar fegyveres jelenlét kijelölt központjaiként, katonaviselt és tisztai beosztású főiskolás parancsno-

⁵⁰ A II. ágfalvi csata lefolyását rekonstruálja és (Krug Lajos főntebb hivatkozott korabeli munkái alapján) az abban részt vevő 33 hallgatót is megnevezi HILLER, 1975. 85–92.

⁵¹ A kultuszteremtés része volt Krug Lajos mélyen emocionális kötete is (KRUG, 1930.). – Ld. még ugyanebben a kontextusban MADERSPACH Viktornak a *Magyarság* című lapban a 20-as évek közepén folytatásokban megjelent visszaemlékezéseit. Összerendezett kiadásuk: *Élményeim a nyugatmagyarországi szabadságharcból*. Budapest, Masszi, 2009.

⁵² *Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója. XV. kötet*. Budapest, Athenaeum, 1922. 252–268, 263 és 255.

⁵³ Sigray Antal gróf *Nyugatmagyarország volt kormánybiztosának, a körmendi kerület volt nemzetgyűlési képviselőjének beszéde a nyugatmagyarországi ellentállásról*. Budapest, Athenaeum, 1922.

⁵⁴ Idézi HILLER, 1989. 3.

⁵⁵ ORMOS Mária: *Civitas Fidelissima. Népszavazás Sopronban 1921*. Győr, Gordiusz, 1990. – Ld. továbbá FOGARASSY László: A soproni népszavazás. *Soproni Szemle*, 1971/4. (a továbbiakban: FOGARASSY, 1971.) 335–347, illetve Uő.: Die Volksabstimmung in Ödenburg (Sopron) und die Festsetzung der österreichisch-ungarischen Grenze im Lichte der ungarischen Quellen und Literatur. *Südost-Forschungen*, 35 (1976). 150–182.

kokat kaptak.⁵⁶ A felkelők székhelyüket Nagymartonban rendezték be, a parancsnok Gebhardt Pál százados mellett egytől egyig soproni hallgatók töltötték be az irányító posztokat.⁵⁷ A hallgatók által felügyelt területeken sikerült a közrendet fenntartani és az atrocitásokat elkerülni.⁵⁸ A diákok alapvetően távolságot tartottak a fölkelők olykor szélsőséges magatartásra hajló erőitől, különösen Prónay nehezen megzabolázható „rongyosaitól” (legitimista szimpátiájuk okán amúgy is inkább Ostenburg-hoz közeledtek), a lakosságot pedig sem etnikai, sem vallási tekintetben nem tekintették ellenségnek. Irányukban a „legszívélyesebb bánásmód volt kötelező” és „nem dívott a szégyenletes, erősen balkáni »zsidópofozás«” sem – ahogyan erről többször idézett forrásunk, az eseményeket személyesen megélő Missuray-Krug Lajos is beszámol.⁵⁹

A december 14. és 16. között zajló népszavazás kapcsán ugyancsak jól dokumentált a főiskolások szerepe. Csoportokat alkotva járőröztek a városban és környékén, különösen a véleményformálásban rendkívül fontos kocsmákban, borkimérésekben (*Buschenschenke*). Ha kellett, agitáltak, vitáztak, de volt, hogy erőszakkal üzték el az ellenséges röplapterjesztőket, tépték le a falragaszokat, s kobozták el az

---

⁵⁶ Fraknó–Csonka Sándor főhadnagy, Szentmargitbánya–Halmay Tibor hadnagy, Fertőfehéregyháza – Sebők Géza főhadnagy, Pecsényéd – Vlaskovics József főhadnagy, Rétfalu-Siklósd – Sóska Gyula, később Pápay Gyula főhadnagyok, Tormafalu – Platthy Béla főhadnagy, Savanyúkút – Haidecker Antal hadnagy. Vö. FOGARASSY László: Eisenstadt und Umgebung zur Zeit der Bandenkämpfe. *Burgenländische Heimatblätter*, 30 (1968). 159–168, 164.

⁵⁷ Gebhardt helyettese Székely Elemér főhadnagy, bányamérnök-hallgató; segédtszjtje Gyarmathy Endre főhadnagy, erdőmérnök-hallgató; az útlevelesztály főnöke Obendorf Károly főhadnagy, bányamérnök-hallgató; cenzor és postaügyi referens Krug Lajos erdőmérnök-hallgató; a vámügyi osztály vezetője dr. Dobrovits Károly; a polgári iskola megszálló parancsnoka Vlaskovics József hadnagy, erdőmérnök-hallgató; a zsidó iskoláé pedig Platthy Béla főhadnagy, erdőmérnök-hallgató. Vö. HILLER, 1975. 94. – Utóbbi tény kapcsán kiemelendő, hogy hallgatóknál antiszemita attitűd nem mutatkozott, a zsidó iskolát épp Héjjasék ellenében kívánták megvédeni. „Kétségtelen tény, hogy a főiskolai felkelők soha nem azonosították magukat a Héjjas-féle pribékekkel, tőlük kezdettől fogva távol tartották magukat, sőt megvetették és mélyen elítélték őket.” Uo. 95.

⁵⁸ Nem véletlen, hogy a soproni és a nyugat-magyarországi helytörténeti kérdések szűkebb kutatói gárdája nem azonosult a felsőoktatási intézmények hallgatóinak politikai attitűdjét vizsgáló, alapvetőnek tekintett monográfia [LADÁNYI Andor: *Az egyetemi ifjúság az ellenforradalom első éveiben (1919–1921)*. Budapest, Akadémiai, 1979.] idevágó gondolataival. Ladányi ugyanis munkája „Mozgalmas ősz” című fejezetében – a soproni hallgatóságnak a nyugat-magyarországi harcok, IV. Károly restaurációs kísérletei, valamint a soproni népszavazás idején tanúsított magatartását vizsgálva – arra jutott, hogy a német lakosság hangulata a népszavazási területen a szabadcsapatok garázdálkodása miatt romolhatott meg. A *Soproni Szemlé*ben megjelent recenzió tudós szerzője (saját vonatkozó munkáit cáfolatul állítva) elhatárolódott e megállapítástól: Vö. FOGARASSY László recenziója. *Soproni Szemle*, 1981/3. 284.

⁵⁹ MISSURAY-KRUG, 1935. 196.

ellenérdekelt fél sajtótermékeit.⁶⁰ S bizony ugyanezek a diákok, felfokozott nemzeti hevületükben, nem egyszer vettek részt véres kimenetelű verekedésekben, márpedig ezeket az osztrák érzelmű ellenoldal a lehető leghamarabb meg is torolta.⁶¹ Az egyik ilyen csetepatéban egy Kresadlo József nevű hallgatónak a fél szemét is kiütötték.

Különösen nagy nyilvánosságot kapott ez az eset az osztrák sajtóban, ennek megfelelően a fontosabb bécsi lapok mindegyike részletesen tárgyalta és rekonstruálta az eseményeket. December 1-jén, egy csütörtöki napon, a Schlippergasse 51. szám alatti Holzmann vendéglőn – »osztrákok és kommunisták vannak itt« kiáltással – rajtaütöttek a „selmeci hallgatók”, s a tulajdonost, valamint három fiát és a vendégeket véresre verték. Persze az ellenoldal sem maradt adós, és másnap (péntek) este, miután a támadásban részt vevő néhány főiskolást fölismerték, botokkal jól helybenhagyták őket. Az egyik diák, Kresadlo – aki, mint a bécsi lapok egybehangzóan kiemelik, nem helyi illetőségű („*ein ortsfremder Magyar*”) volt – ekkor vesztette el jobb szemét. A válasz, a megtorlás megtorlása, most sem maradt el: egy hallgatói csoport már szombaton kora reggel ismét felkereste a vendéglőt, és tulajdonosát, Holzmann-t úgy összeverte, hogy az félholtan került az Erzsébet-kórházba. Miután egyik fiából az osztrák érzelműek akciójában résztvevők neveit sikerült kiszedni, azokat is – kit a saját ágyában, kit a nyílt utcán – alaposan helybenhagyták. A bécsi lapok némelyike, törekedvén a cikkben keltett emóciók fenntartására, záró gondolatként még megemlíti, hogy noha a soproni rendőrség földérintette a banditák kilétét, a magyar hatóságoktól aligha várható retorzió ellenükben.⁶²

⁶⁰ A népszavazást felügyelő Tábornoki Bizottság által kidolgozott szabályzat kifejezetten tiltotta a propagandát. Az országos lapokat (a magyarokat és az osztrákokat egyaránt) szabadon lehetett terjeszteni, a helyi újságokat azonban november legvégétől cenzúrázták. – A lokális soproni sajtótermékek (*Sopronvármegye*, *Soproni Hírlap*, *Oedenburger Zeitung*, *Christliches Oedenburger Tagblatt*, *Der Freie Burgenländer*) tevékenysége, irányultsága, célközönsége kapcsán ld. BORONKAY Szabolcs: Az 1921. évi soproni népszavazás a korabeli sajtó tükrében. 2. rész. *Soproni Szemle*, 2003/2. (a továbbiakban: BORONKAY, 2003.) 124–142, 137–138.

⁶¹ Korcsmai verekedés a külvárosban. *Sopronvármegye*, 1921. december 3. 3. – Der Aufsehererregende Ueberfall auf die Buschenschenke. *Oedenburger Zeitung*, 1921. december 4. 4. – A gyakori csetepatékról, természetesen mindig egyoldalú tálalásban – csakis a magyarok, különösen a selmeci hallgatóság felelősségét hangsúlyozva – az osztrák sajtó is rendszeresen beszámolt. E cikkek egyike szerint rendszeresek a selmeci egyetemisták terrorakciói. A lőfegyverekkel ellátott főiskolás bandák »Hände hoch!« kiáltással ütnek rajta egy-egy Buschenschenke vendégein, így akarván megfélemlíteni őket. Die Zustände in Oedenburg. *Die Neue Zeitung*, 1921. december 9. 1–2.

⁶² Aus dem Oedenburger Abstimmungsgebiet – Terror der Schemnitzer Studenten. *Reichspost*, 1921. december 6. 2. – Das Bandentreiben im Abstimmungsgebiet. *Arbeiter-Zeitung*, 1921. december 6. 4. (A szocdem lap egyenest „selmeci bandatagok” „tervszerű terrorakciónak” minősíti az affért, s a róla nem épp az osztrákok álláspontja mentén beszámoló *Oedenburger Tagblatt*-ot [a lap pontos címe *Christliches Oedenburger Tagblatt* – O. L.] „magyarophil” újságnak nevezi.) – Wie die Ungarn für sich »Propaganda machen«. *Kleine Volks-Zeitung*, 1921. december 9. 1. (A lap a meg-

Ennek háttérben nyilvánvalóan az állt, hogy az osztrák olvasóközönség, de a külvilág felé is tudatosan felnagyítsák a népszavazással kapcsolatos egyenlőtlen esélyeket,⁶³ és valóságos hisztériát keltve tudják a magyar fél oldaláról mutatkozó terror légkörét elültetni.⁶⁴ Az osztrák lapok interpretációjában az Ausztria érdekében végzett propagandatevékenység természetesen jogszerű, legális és önvédelmi jellegű,⁶⁵ míg a magyar fél hasonló célú ténykedése alapvetően agresszív, erőszakos és a jogi-

vert osztrák érzelműek közül nyolcat név szerint megnevez és a többiekhez képest annyi nívummal is szolgál, hogy előzőleg ott vendégeskedett néhány osztrák szavazóbiztos is, akiknek eltávoztát még megvárták a selmeci diákok, s csak azután ütöttek rajta a borkimérésen.) – Magyarische Gewalttaten in Oedenburg – Blutige Bandenüberfälle in Stadtgebiet. *Die Neue Zeitung*, 1921. december 6. 1–2. (A lap egyenest „pogromnak” nevezi az esetet.) – Magyarische Gewalttaten in Oedenburg. *Volksblatt für Stadt und Land*, 1921. december 11. 4. (Az antant Tábornoki Bizottságának a Holzmann-ügyhöz való hozzáállását a lap azzal illusztrálja, hogy a Ferrario tábornoknál panaszt tevő polgárok állítólag azt a választ kapták tőle, hogy „ideges már amiatt, hogy mindenkit fogadnia kell”.)

⁶³ Zur Frage der Abstimmung in Oedenburg. *Die Neue Zeitung*, 1921. december 9. 1. A cikk szerint a gátlástalan magyar agitációval szemben a legális osztrák agitáció akadályoztatva van, magyar haderő és a magyar egyetemisták terrorizálják az osztrákbarát lakosságot.

⁶⁴ Terror unter den Augen der Entente! *Kleine Volks-Zeitung*, 1921. december 15. 3. A cikk amiatt panaszkodik, hogy az antant haderő, köztük egy olasz zászlóalj, jelenléte sem akadályozza meg a magyarokat abban, hogy valóságos terrort gyakoroljanak. A színjátéknak minősített voksolás megkezdése előtt a bécsi kormányzat által hazarendelt egyik osztrák szavazóbiztos – a cikk szerint – elutazása előtt még betért egy soproni német házba, ahol a ház asszonya a következő kiáltással fogadta: „Az isten szerelmére, mit akarnak még tőlünk? Németek vagyunk, de Magyarországra szavazunk!” Pár perccel azelőtt ugyanis beöltözött „selmeciek jártak náluk” és megfélemlítették a családot. – Ld. még: Ungarische Machinationen. *Die Neue Zeitung*, 1921. december 9. 2. „A soproni kérdést illető hivatalos magyar sajtópolitikára jellemző, hogy egy ideje már a magyar sajtó azzal az állítással lép fel, miszerint Ausztria állítólag magyarul beszélő sváb egyetemistákat küld Nyugat-Magyarországra, akik ott agent provocateurként működnek, s hogy mindez a kezdete az osztrák bandák képződésének, melyek megzavarják Sopron nyugalalmát, továbbá a népszavazás osztrák szempontból kedvezőtlen kimenetele esetén a magyar területre betörést hivatottak előkészíteni.” A cikk e híreket tendenciózusnak és minden alapot nélkülözőnek minősíti, mi több, épp a hasonló célú „magyar machinációk sajtó útján történő előkészítésének” tekinti. – Utóbbi sajtóhír kapcsán megemlítendő, hogy egy soproni osztrák agitátornál lefolytatott házkutatás alkalmával a magyar rendőrség olyan adatokra bukkant, „amelyekből kiviláglott, hogy az osztrákok több magyarul tudó bánati sváb diákat szándékoztak a népszavazási területre küldeni, hogy ott a soproni bányászati és erdészeti főiskola hallgatói szerepében provokálják a német lakosságot és a »vele szemben elkövetett atrocitásokkal« a magyarságot diszkreditálják. A lefoglalt iratokat bemutatták a Tábornoki Bizottságnak [...]” HILLER, 1975. 120.

⁶⁵ Die Oedenburger Abstimmung. *Neues 8 Uhr Blatt*, 1921. december 5. 1. „Sopronban és környékén néhány napja mozgásba lendült az osztrák propaganda. Minthogy a Tábornoki Bizottság megtiltotta a nyilvános agitációt, azaz a nagygyűlések tartását, a propaganda csakis házról házra, röplapok és újságok útján terjedhet. Magyar részről még ezt is akadályozni próbálják, noha a Tábornoki Bizottság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az agitációnak e módja teljességgel legitim és minden további nélkül engedélyezett.”

erkölcsi normákat lábbal tipró gátlástalan machináció.⁶⁶ A szavazás tisztaságát persze mindkét fél megsértette, csak épp a népszavazást magát is csupán „komédiának” tekintő panaszos osztrák értelmezések – saját hangjukat hiányolva – átsiklanak afelett, hogy *Ödenburger Heimatdienst* néven egy nekik dolgozó propagandagépezet is működött,⁶⁷ amely plakátokat, szórólapokat, sőt *Der Freie Burgenländer* címen újságot is megjelentetett.⁶⁸ Ezek elszigetelésében, a célközönségükhöz való eljutásuk meggátolásában a főiskolások persze valóban aktívan részt vállaltak – fölösleges is volna vitatni ezt. A diákok visszaemlékezéseiből tudni, hogy e tevékenységük a különböző nációjú antant-járőrökkel találkozva más és más reakciót váltott ki: az unott angolok ügyet se vetettek rájuk, az olaszok velük szimpatizáltak, s igazán csak a franciák elől kellett menekülniük.⁶⁹

Külön hallgatói csoport foglalkozott az Ausztria irányából érkező automobilon feltartóztatásával. A gyanúsítást ítélt járművek utasainak vegzálásáról az osztrák

⁶⁶ Egyebek mellett ebben segítkeznek a „selmeci főiskolások, akiknek akadémiaját a magyar kormányzat röviddel ezelőtt propagandacélokba helyezte Sopronba, saját szabadcsapat-formációt képeznek, mely együttműködik a rendőrséggel [...]” *Wie die Horthy-Magyaren die Abstimmung in Oedenburg vorbereiten. Arbeiter-Zeitung*, 1921. december 9. 3.

⁶⁷ Osztrák tálatásban az *Ödenburger Heimatdienst* feladata csupán annyiban áll, hogy tevékenysége révén protestáljon „a magyar önkény- és erőszakuralom ellen” és megteremtse a feltételeit egy legalább némiképp szabad szavazásnak. *Wie die Ungarn für sich »Propaganda machen«.* *Kleine Volks-Zeitung*, 1921. december 9. 1. – A szervezet kapcsán (megalakulása, tagjai, működése) ld. MILTSCHINSKY, Viktor [a szerző osztrák népszavazási megbízott volt 1922-ben]: *Der „Oedenburger Heimatdienst”.* *Burgenländische Heimatblätter*, 24 (1962). 237–239.; valamint FOGARASSY, 1971. 50–51.

⁶⁸ BORONKAY Szabolcs: A „Der freie Burgenländer” c. újság propagandatevékenysége az 1921. december 14-i népszavazás idején. In: *„Magyarok maradtunk” 1921–1996. Konferencia a soproni népszavazásról.* (Sopron, 1996. december 12.) Szerk. TURBULY Éva. Sopron, Soproni Szemle Alapítvány, 1997. 61–65.

⁶⁹ Szeghalmi (Szisz) Ferenc egykori hallgatónak, az események részesének erre vonatkozó visszaemlékezését idézi SARKADY, 2015. 55. – Az olaszok magatartása miatt panaszodik a szociáldemokraták bécsi lapja, ami szerint az „olasz imperializmus” egyértelműen a magyarok mellé állt. Ferrario tábornoknak a szeme előtt zajlik, ahogy a Selmecbányáról ide telepített bányászhalgatók „a soproni németeket terrorizálják és a Horthy-banditák hazugsághadjárata elleni bármilyen osztrák ellenpropagandát ellehetetlenítik”. *Die Komödie von Oedenburg. Arbeiter-Zeitung*, 1921. december 14. 1. – A franciákkal kapcsolatban viszont egyértelmű osztrák-szimpatia sugall a bécsi sajtó. Illusztrálandó a francia antant-misszió a „lakosságot terrorizáló magyarokkal szembeni” érzelmeit, a *Kleine Volks-Zeitung* egyik cikke (Terror unter den Augen der Entente! 1921. december 15. 3.) felidéz egy esetet, amikor egy tehetetlenségében apátiába zuhant osztrák szavazóbiztos e szavakkal próbált aktívabb fellépésre ösztönözni egy francia tisztet: „Miért hagyjátok levágni magatokat, mint a birkák?”

sajtó is tudott, s nem egyszer tudósított.⁷⁰ Egy ilyen alkalommal Boross György⁷¹ erdőmérnök-csoportja több zsák röplapot ürített ki és égetett el a helyszínen, ám a kocsiban utazó hölgyet csak azután hagyták kiszállni, hogy előbb az ajtaja mellől gondosan ellapátolták a havat, nehogy bepiszkítsa a cipőjét. Arról, hogy milyen úriemberként viselkedtek, (visszaemlékezők szerint) még a bécsi sajtó is beszámolt, azt sejtetve, hogy a lovagias fiatalemberek nyilvánvalóan egyetemisták lehettek.⁷²

A diákifjúság e hozzáállását látva az osztrák fél első dolga volt, hogy a népszavazást felügyelő antant missziónál kijárta a főiskolai hallgatók (úgy 400 fő) kizárását a szavazói névjegyzékből. A voksolás napján a diákság már csak a mozgósításban segédkezhetett, illetve az egyes szavazókörökben gyanítható eredményekről tájékozódott – mégpedig hallgatózással! A voksolás ugyanis (a vakokra tekintettel) úgy zajlott, hogy a soron következő szavazó az elnöktől átvett egy Magyarország feliratú, kék színű, vékonypapír szavazólapot és egy Ausztria feliratú, sárga, vastagkarton cédulát. A fülkében aztán az egyiket (amelyik alternatívát nem óhajtotta) kettétépte,

⁷⁰ „A soproni helyzet egyre inkább kiéleződik. A felfegyverzett szabadcsapatok mindinkább a közélet előterébe lépnek. December 2-áról 3-ára virradó éjjel a két osztrák szavazóbiztos, L'Estocq és Deu, autóval tartottak Sopronba, amikor fegyveresek igazoltatták őket, a gépjárművet is alaposan átvizsgálták, és a feltartóztatottakat csak azután engedték el, hogy azok felmutatták diplomata útlevelüket, valamint becsületszavukat adták, hogy nincsenek náluk röplapok. Útban Sopron felé azonban egyetemisták ismét feltartóztatták őket, akik közül az egyik beszállt a járműbe és a rendőrsre vitte őket.” Die Lage in Oedenburg. *Neues Wiener Tagblatt*, 1921. december 7. 3.

⁷¹ Boross Péter miniszterelnök édesapja; az információért ezúton mondok köszönet Marinovich Endrének.

⁷² A Gál Péter József által az 1980-as években gyűjtött öregdiák-visszaemlékezések egyike pontosan felidézi a történeteket. Informátoraik arról értesítették a főiskolásokat, hogy „[...] este 10 órakor két személygépkocsi érkezik a Bécsi útra a Dudleszerdő felől és több zsák röpiratot hoznak. [...] Öt centis hó borította a tájat. Villog a reflektor. Jönnek a kocsik. Borossék puskával nyomatékositva »Állj! Halt«-ot kiáltottak. Az autók megálltak. Négyen-négyen ültek a gépkocsikban; mindegyikben egy-egy nő is. – Gyerekek, kitorjátok el a havat, mert a nők cipője átázik! – kérte Boross György a többieket. Így is tettek. Kiszállították a társaságot. Nyolc zsák röpirat volt náluk. A főiskolások az anyagot az árokba rázták, kupacba kotorták, elégették és az üres zsákokat visszaadták. Az utolsó láng elhamvadása után elbúcsúztak: – Mehetnek vissza, jó utat! A másnapi Wiener Journal fő címe: Die freischäler Banditen in West-Ungarn? Szabadcsapatok Nyugat-Magyarországon? A cikkben leírták a fenti esetet. Megjegyezték azonban, hogy kicsoda »frejszélerek« lehetnek ezek, ha a havat meg elkotorják a hölgyek miatt?! Talán jó volna felsőbb körökben keresni a tetteseket – dohogott az újságíró, a főiskolásokra célozva.” Vö. GÁL Péter József: A soproni hőskor (1919–1921). A főiskolások élete a visszaemlékezések tükrében. *Soproni műhely. Különszám* (1996. szeptember). 21–33, 31–32. [E sorok írójának nem sikerült rálelnie a bécsi lap jelzett cikkére.] – Az esetről (némiképp rövidebben, de a bécsi újság-cikkre szintén utalva) maga Boross György is beszámolt egy erdész-életutakat közzétevő interjúkötetben. Vö. *Gyökerek és lombok. Erdészportrék*. I. kötet. Szerk. PÁPAI Gábor. Barcs, Dunaker Kft, 2000. 7–37, 25–26.

majd a borítékba mindkét színű szavazólapot betette.⁷³ A jó fülű hallgatók a papírlap recsenéséből tudták, melyik szín lett elszakítva.⁷⁴ Így aztán amelyik szavazókörben rosszul állt a szénájuk, még a félholtakat is becipelték a hónuk alatt.

A végeredmény közismert, és belőle a város–vidék prioritáskülönbségére is fény derült.⁷⁵ 1922. január 1-jén vehette át Magyarország a területet az antant Tábornoki Bizottságától. Sopron városa köré a „hűség” nimbusza szövődött, s e glória fénye – nem ok nélkül – rávetült a csak nemrégiben sopronivá lett egyetemi ifjúságra is. A haza, Horthy Miklós kormányzóval együtt, őket is a keblére ölelte. Történt mindez annak ellenére, hogy viszonyuk a kormányzóhoz korántsem volt zökkenőmentesnek nevezhető. Magyarország területi integritásához való ragaszkodásuk ugyanis nem okvetlenül jelentette a kormányzó iránti hűséget. A hallgatóság nyíltan királypárti volt, közülük tizenötön IV. Károly személyes testőrségét adták a visszavétel után, és sokan a budaörsi csatában is részt vettek.⁷⁶ Magatartásukra a későbbiek során is egyfajta távolságtartás volt jellemző nemcsak Horthy, de a nevével fémjelzett korszak számos jelensége irányában is: az I. világháborút követően csakúgy, mint a II. világháború időszakában jól látható mindez. Nacionalisták voltak, de a királypártiság már az ellenforradalmi korszak kezdetén is távol tartotta őket a tiszti különítményektől, s később sem tudták a szélsőséges eszmeáramlatok áttörni a szo-

⁷³ A szavazás technikai részleteiről a soproni sajtó pontos felvilágosítással látta el a lakosságot. Hogyan történik a népszavazás? *Sopronvármegye*, 1921. december 7. 2. – Az osztrák sajtó szerint „a magyar analfabéták számára” találták ki e módszert, ahogyan azt a magyar propagandagépezet által széles körben terjesztett röplapot is, mint választási mankót, mely a közérthetőség okán grafikusán is ábrázolta, melyiket kell eltérni a két szavazócédula közül. Vö. Terror unter den Augen der Entente! *Kleine Volks-Zeitung*, 1921. december 15. 3.

⁷⁴ SZEMEREY Tamás: A Magyar Királyi Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola vázlatos története a Selmezbányáról történt meneküléstől a soproni népszavazásig. *Soproni műhely. Különszám* (1996. szeptember). (a továbbiakban: SZEMEREY, 1996.) 2–19, 16.

⁷⁵ A teljes népszavazási területen 65,8%-os, csak Sopron városát nézve 72,5%-os magyar siker született. A többséget, ismervén az etnikai arányokat, önmagában a magyar népesség szavazata nem hozhatta meg; a győzelemhez az is kellett, hogy a németajkú lakosok egy része is a maradásra voksoljon: a végül 7000 voksnyi, jelentős különbséget csalás útján nem lehetett volna biztosítani. Ugyanakkor csak a falvak eredményeit nézve az is látszik, hogy náluk az elszakadás szerzett (vékony) többséget (54,5%): csupán a magyarlakta Nagycenk, a horvát többségű Kópháza, illetve a németlakta Fertőboz akart maradni (kivételt képezve ezzel a német falvak sorában). – Azt, hogy a nemzetiségi hovatartozás önmagában nem volt meghatározó a kor népszavazással eldöntésre kerülő határmeghúzásainál, jól mutatja a karintiai szavazás, ahol a 70%-os szlovén többség ellenére kapott Ausztria 59%-ot. Az is tény továbbá, hogy – Sopronhoz hasonlóan – a karintiai, felső-sziléziai és kelet-poroszországi népszavazásokon is a városi lakosság volt az, mely a régi hazához ragaszkodott (mely hazához a gazdasági kapcsok mellett kulturális és identitásbeli szálak is fűzték), míg a vidéki-falusi lakosság, ahol e tényezők kevésbé bizonyultak erősnek, inkább az anyanyelve alapján hozott döntést. Vö. BORONKAY, 2003. 141.

⁷⁶ NÉMETH, 2004. 117.

lidaritás és a közös hagyományok falát. Antiszemita kilengések például messze nem voltak oly mértékben jelen a főiskolán, mint a fővárosi egyetemisták körében. Persze kevesebb zsidó hallgató is volt Sopronban – a 20-as évek közepéig ötnél sohasem több (1,4%) –, mégis e tolerancia, mint intézményi tradíció, egyenes folytatásának tekinthető a II. világháború idején a nyilasokkal és a volksbundistákkal szemben tanúsított látványos ellenállás is.⁷⁷

1922 legelején azonban, a város hivatalos átvételét övező győzelmi mámorban semmiféle repedés nem mutatkozott még a hallgatóság és a nagypolitika kapcsolatában. Január 6-án este a főiskolások fáklyás menettel vonultak a városháza elé, köszönetet mondani, amiért a város „három évvel azelőtt befogadta, pártfogolta és megszerette ezt a hazátlan bolyongó főiskolát, [...] otthon nyújtott a hontalanoknak!” Thurner Mihályhoz intézett beszédében Leicht Ottó ifjúsági körü elnök büszkén jelentette ki, hogy a hallgatóság becsülettel állta meg a helyét. S hozzátette: „Tudni fogjuk a jövőben is, mit vár tőlünk a haza, a magyar becsület, itt a Végeken!”⁷⁸

⁷⁷ BELLÉR, 1975. 373. ill. 375.

⁷⁸ KRUG, 1930. 155. – SZEMEREY, 1996. 18.